

Medzinárodné štandardné identifikátory a systémy trvalej identifikácie informačných entít: Krátky úvod

„Globálne informačné univerzum“, ako pomenoval WWW jeho tvorca T. Berners-Lee, rozšírilo portfólio informačných entít vyjadrovaných rôznymi atribútmi a reláciami medzi nimi. Rozvoj publikačného priemyslu v 20. storočí a demokratizácia komunikačného prostredia najmä v kontexte rozvoja globálnej siete internetu menia požiadavky jasnej identifikácie informačných zdrojov (informačných entít) a entít, ktoré sú s týmito zdrojmi spojené v kontexte intelektuálnej alebo inej zodpovednosti za obsah. Mení sa systém identifikátorov napojený na univerzum dokumentov a entít, či už v hmotnej alebo nehmotnej podobe. Historicky sformovaný systém neformálnych, prevažne lokálnych identifikátorov dostáva formalizovaný charakter, vzniká medzinárodný systém štandardných identifikátorov informačných a ďalších entít s nimi spojených. Identifikátory musia spĺňať požiadavky unikátnosti, stálosti a globálnosti. Článok prináša krátky úvod do problematiky identifikátorov informačných entít, ich základné rozdelenie a príklady.

Ako konštatoval už pred 20 rokmi Katuščák (1999) „univerzum dokumentov sa značne diverzifikuje“, z pohľadu bibliografického spracovania dokumentov vzniká nový fenomén – „virtuálne bibliografické prostredie“, bibliografický záznam sa elementarizuje, vyššia granularita umožňuje zaznamenať viac formálnych aj obsahových atribútov, ktoré vďaka novej kvalite komunikácie vstupujú do nových vzťahov a „vo virtuálnom bibliografickom univerze nadobúdajú obsahové a formálne údaje z dokumentu nový informačný potenciál ... uvoľňujú sa väzby medzi údajmi a atribútmi“. Vývoj postupne priniesol prehĺbenie zmien v povahe informačných prameňov, ktoré v procese komunikácie plnili funkciu tzv. „informačnej konzervy“. Postupne sa tieto informačné konzervy oddeľujú od pôvodcu, čo znamená zásadné dôsledky pre celý proces komunikácie (Katuščák, 2015, s. 2 – 3).

Etablovanie publikačného priemyslu, nárast produkcie publikácií v diverzifikovanej podobe, zmeny modelov komunikácie, vznik a rozvoj globálnej komunikačnej infraštruktúry – internetu – priniesli aj do akademického prostredia okrem množstva benefitov taktiež množstvo problémov. Jedným z nich je netransparentnosť a informačná presýtenosť, smog. Vo svete vedeckej/akademickej diseminácie informácií sa často spája s otázkami dôveryhodnosti informačných zdrojov, publikačnej etiky, pôvodnosti prác, jednoznačnej identifikácie pôvodcu/autora a pod. Jednoznačná identifikácia tvorcu obsahu a následné prepojenie obsahu/informačného objektu s jeho tvorcom je zároveň kritickým prvkom vyhladávacích a distribučných systémov v kontexte komunikácie informácií v súčasnosti (Coyle, 2006).

Identifikácia informačného objektu sa realizuje prostredníctvom špecifickej väzby medzi „abstraktným pomenovaním informačnej entity“ – **identifikátorom** a „konkrétnou reprezentáciou informačnej entity“. *Identifikátor je spojenie medzi reťazcom (sekvenciou znakov) a informačným zdrojom. Táto asociácia je reprezentovaná záznamom, ktorý spája reťazec identifikátora so súborom identifikačných charakteristík zdroja. Štandardné identifikátory podporujú interoperabilitu a sú základnou súčasťou popisu zdrojov a indikátorom, že zdroj bol formálne zverejnený (IFLA, 2017).*

Publikačné prostredie súčasnosti je rôznorodé v zmysle časových, fyzických, obsahových a formálnych reprezentácií diela, pričom tradičné údaje typu autor, názov, vydavateľ a pod. už nie celkom vyhovujú súčasným požiadavkám. Keď reprezentácia diela predstavuje samostatný objekt, táto entita by mala mať svoj jednoznačný identifikátor. Vznikol a rozvíja sa tak systém špecificky vytváraných, resp. generovaných znakových reťazcov ako symbolických reprezentantov intelektuálnej produkcie. Ako však upozorňuje Coyle (2006), identifikátory sú v konečnom dôsledku len spoločenské dohody/konvencie, ktorých hodnota závisí na tom, ako starostlivo sú spravované organizáciou, ktorá ich vytvára, spravuje a prideluje. Identifikátor je konvencia, ktorú vyžaduje istá osoba alebo organizácia, aby presadzovala vzťah medzi reťazcom a vecou – „relation between string and thing“ (Coyle, 2006, s. 428). Keď autorita zodpovedná za budovanie a udržiavanie určitého konkrétneho systému identifikátorov nedodržiava dôsledne zásady a podmienky jeho plnohodnotnej funkčnosti, odráža sa to na celej kvalite komunikovaného obsahu. Univerzálny identifikátor, samozrejme, neexistuje. Konkrétna podoba identifikátorov je daná organizáciou (autoritou), ktorá je zodpovedná za ich tvorbu, udržiavanie a pridelovanie.

Potreba jasnej identifikácie smeruje nielen k bibliografickým entitám, ale aj k entitám menných autorít a entitám predmetových autorít, ako ich charakterizujú najmä konceptuálne modely FRBR, FRAD a FRASAD rozpracované na pôde IFLA. Knihovnícka komunita a konkrétne IFLA, sa, v spolupráci s ďalšími autoritami v tejto oblasti, výrazne podieľa na neustálom rozvoji medzinárodných štandardných identifikátorov. Na triedenie identifikátorov sa zvyčajne používa model FRBR, ktorý vznikol práve na pôde IFLA.

Z pohľadu zrozumiteľnosti a použiteľnosti identifikátora možno identifikátory rozdeliť do dvoch skupín: **lokálne** (použiteľné v užšom rozsahu, v konkrétnych definovaných podmienkach) a **globálne** (použiteľný v medzinárodnom rozsahu/kontexte). V prostredí knižníc a KIS, ale aj v prostredí rôznych bibliografických databáz patria do prvej skupiny

napríklad signatúry (identifikácia lokácie/dislokácie exemplárov), interné identifikátory bibliografických záznamov v databáze alebo entít v databázach autorít, napr. WoS využíva systém ResearcherID, Scopus systém Author ID a pod. Globálne identifikátory ako medzinárodné štandardné identifikátory sú založené na medzinárodných systémoch štandardov, pričom globálna platnosť je udržiavaná organizáciou ISO prostredníctvom jej štandardov a priamy výkon je potom delegovaný na príslušné kompetentné autority (zvyčajne rôzne registračné agentúry a model je buď centralizovaný, alebo distribuovaný). Sem patria identifikátory ako ISBN, ISSN, ISNI, DOI a pod.

Z hľadiska štruktúry a obsahu rozdeľujeme medzinárodné identifikátory na **jednoduché** a **komplexné**. **Jednoduché identifikátory** vo svojom reťazci – jednoduchej, numerickej, resp. alfanumerickej sekvencii znakov – nenesú žiadnu bližšiu obsahovú informáciu o objekte, slúžia iba na jednoznačnú identifikáciu informačnej entity. Do tejto skupiny patria napr. ISSN, DOI a pod. **Komplexné identifikátory** okrem jednoznačnej identifikácie informačnej entity obsahujú aj ďalšie, doplnujúce informácie. Patrí sem napr. ISBN a doplnujúcimi informáciami vyjadrenými číselným kódom sú napr. geografické/lokalizačné informácie, identifikácia vydavateľa a pod.

Globálny rámec komunikácie vyžaduje identifikátory, ktoré z hľadiska kvalitatívnych charakteristík musia spĺňať **podmienky unikátnosti/jedinečnosti/jednoznačnosti** a **trvalého charakteru/perzistentnosti**. Perzistentné identifikátory sú spojené s digitálnymi objektmi/entities a ich cieľom je zabezpečenie trvalého prístupu k objektu, ktorý identifikujú.

Príklady systémov medzinárodných štandardných identifikátorov

Identifikátory autoritných entít

ISNI – International Standard Name Identifier (identifikácia tzv. verejných identít, t. j. fyzických osôb a korporácií, ktoré vystupujú v úlohe tvorcov, producentov, vydavateľov, distribútorov alebo správcov intelektuálneho obsahu). Upravuje ho štandard ISO 27729.

Identifikátory tvorčieho diela

ISWC – International Standard Musical Work Code (trvalý identifikátor hudobného diela). Upravuje ho štandard ISO 15707.

ISAN – International Standard Audiovisual Number (trvalý globálny identifikátor audiovizuálneho diela a jeho verzií). Upravujú ho štandardy ISO 15706 a ISO 15706-2.

ISRC – International Standard Recording Code (trvalý identifikátor pre zvukové a hudobné videozáznamy). Môže byť zakódovaný priamo do produktu. Upravuje ho štandard ISO 3901.

ISTC – International Standard Text Code (jedinečný identifikátor textových diel). Upravuje ho štandard ISO 21047.

Identifikátory zhmotnených diel

ISBN – International Standard Book Number (medzinárodné štandardné číslo knihy, identifikácia tak tlačných, ako aj elektronických/digitálnych knižných publikácií). Upravuje ho štandard ISO 2108.

ISMN – International Standard Music Number (medzinárodné štandardné číslo tlačeného hudobného diela). Upravuje ho štandard ISO 10957.

ISSN – International Standard Serial Number (medzinárodné štandardné číslo seriálových publikácií, resp. pokračujúcich prameňov tak tlačných, ako aj elektronických/digitálnych). Upravuje ho štandard ISO 3297.

DOI – Digital Object Identifier (medzinárodný identifikátor digitálneho objektu). Upravuje do štandard ISO 26324.

Záver

Identifikátory a systémy trvalej identifikácie informačných entít predstavujú komplexný a dynamický fenomén. Pre ilustráciu sme predstavili iba krátky výber. Myslíme, že v knihovníckej komunite nie je pozadie tejto problematiky potrebné detailnejšie popisovať, nakoľko úlohy, ktoré knižnice ako pamäťové inštitúcie a kultúrne ustanovizne historicky plnia, veľmi úzko súvisia s identifikáciou informačných zdrojov. Zmeny v komunikačnom prostredí však vyvolávajú tlak na poznanie aktuálnych trendov aj v tejto oblasti. Trendy, ktoré sa ukážu ako formotvorne významné, systémové vývojové prvky sa časom dostávajú do pozície formalizovaných pravidiel a štandardov. Je dobré, keď sa knihovnícka komunita stáva súčasťou tohto procesu. V ďalšom pokračovaní témy perzistentných identifikátorov sa budeme bližšie venovať jednému z nich – identifikátoru DOI.

Použitá literatúra

COYLE, Karen. 2006. Identifiers: Unique, Persistent, Global. In *The Journal of Academic Librarianship* [online], vol. 32, issue 4, pp. 428-431 [cit. 2018-12-20]. ISSN: 0099-1333. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2006.04.004>

BIBLIOGRAFIA / OTVORENÝ PRÍSTUP

IFLA. 2017. *Best Practice for National Bibliographic Agencies in a Digital Age* [online]. Last update: 5 December 2017 [cit. 2018-12-10]. Dostupné na: <https://www.ifla.org/best-practice-for-national-bibliographic-agencies-in-a-digital-age/node/8789>

KATUŠČÁK, Dušan. 1999. *Moderná bibliografia. Niektoré otázky teórie bibliografickej komunikácie a integrujúcich nástrojov výmeny bibliografických údajov*: habilitačná práca. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. 218 s.

KATUŠČÁK, Dušan. 2015. Moderná a postmoderná dokumentológia a bibliografia. Úvod do problematiky Dušan Katuščák. In *Mediamatika a kultúrne dedičstvo: Revue o nových médiách a kultúrnom dedičstve* [online], roč. 2, č. 4, 20 s. [cit. 2018-12-12]. ISSN: 1339-777X . Dostupné na: http://fhv.uniza.sk/mkd_revue/04_2015/04_2015_katuscak2.pdf

Príspevok vznikol v rámci projektu Informačný systém výskumu a vývoja – prístupy do databáz pre potreby výskumných inštitúcií (Európsky fond regionálneho rozvoja, Operačný program Výskum a inovácie, ITMS2014+ 313011I407).

PhDr. Ľubica Jedličková, PhD.,

lubica.jedlickova@uniag.sk ■

(Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Slovenská poľnohospodárska knižnica)